

18-04-24

SPREEKTEKST Ronde tafel Rapport Staatscommissie demografische ontwikkelingen 2050 – thema Economie

Voorzitter, dank voor de uitnodiging om vandaag aan uw beraadslaging te mogen deelnemen. Voorzitter, met het werk van de Staatscommissie is een belangrijk debat geopend over de uitdagingen waarmee ons land in de komende decennia te maken krijgt. Ik zal proberen aan dat debat enkele economische kanttekeningen toe te voegen.

- Om te beginnen: de groei van onze economie gaat afzwakken. Simpel gezegd bestaat economische groei uit twee elementen: de groei van de inzet van arbeid en de groei van de arbeidsproductiviteit, hoeveel we kunnen maken per gewerkt uur of per werkende. De komende decennia is de verwachting dat de groei van het arbeidsaanbod nagenoeg stil komt te liggen. Als we veronderstellen dat de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit niet verandert, dan komt de totale economische groei uit ergens in de buurt van 0,5%. Omdat dat ongeveer gelijk is aan de bevolkingsgroei, komt de groei per hoofd van de bevolking daarmee nagenoeg stil te liggen.
- De economie groeit dus niet. Maar de mate waarin wij met zijn allen gebruik maken van het stelsel van gezondheidszorg, groeit wel. Net als bijvoorbeeld de uitgaven aan de AOW. Zonder economische groei zullen dit soort ontwikkelingen vroeg of laat gaan knellen. Vandaar ook het advies van de Studiegroep Begrotingsruimte. Om de overheidsuitgaven in de toekomst beheersbaar te houden, zijn keuzes nodig. Een nieuw kabinet zal moeten beslissen of het de stijging van de zorguitgaven wil beperken of dat het zich wil richten op de beperking van andere uitgaven.
- Kunnen we nog aan dit perspectief ontsnappen? Ofwel, kunnen we in de nabije toekomst niet toch wat economische groei genereren? In een recente analyse zijn we bij DNB nagegaan wat ervoor nodig zou zijn om ook in de periode tot 2040 een bescheiden groei te realiseren van 1% (per hoofd van de bevolking). Het blijkt dat we 3 opties hebben: 1. jaarlijks een extra migratiestroom van circa 100 000 mensen 2. alle werkenden moeten gemiddeld zo'n 5 uur per week meer werken, of 3. per jaar een gemiddelde productiviteitsgroei van 1,4% (waar dat de afgelopen decennia op gemiddeld 0,5% lag).

- Alle 3 de routes zijn problematisch, daar komen we straks ongetwijfeld verder over te spreken. De grote onbekende hier is de invloed van AI. Daarbij is een periode waarin de arbeidsproductiviteit tijdelijk met 1,5% toeneemt niet ondenkbaar, maar een wereld met snelle groei van AI kent ook weer zijn eigen problemen.

Anders denken

- De economie zal de komende decennia dus minder sterk groeien dan we gewend zijn. Dit vraagt om een verandering in ons denken. Niet langer zijn banen schaars, maar de mensen die die banen vervullen. Hoe gaan we hiermee om?

Keuzes maken binnen de overheid, keuzes bevorderen buiten de overheid

- Voor een deel zullen we keuzes moeten maken. Zo is er schaarste aan personeel waar de overheid als grote werkgever rechtstreeks mee te maken krijgt: zorg, onderwijs en defensie, het kan niet allemaal tegelijk. Ook financiële middelen zijn schaars. Het wordt dus steeds belangrijker om keuzes te gaan maken. Welke baan hebben we nodig? Welke overheidsuitgave is belangrijk? Daarnaast is er ook schaarste aan andere zaken zoals de fysieke ruimte en stikstof- en koolstofruimte. We kunnen niet om de grenzen van deze capaciteiten heen.
- En buiten de overheid? Het tekort aan mensen zal (deels) worden opgevangen met technologische vernieuwing en digitalisering. Dat doet de economie zelf. De overheid kan dat proces richting geven via normering en beprijzing. Met het oog op een duurzame toekomst is het verstandig om vervuilende sectoren af te bouwen en om sectoren die minder belastend zijn voor de leefomgeving, te stimuleren. Dat proces help je op gang door de kosten van vervuiling integraal mee te nemen in de prijs van de betrokken producten. Als consumenten en producenten zich bewust zijn van alle (dus ook de maatschappelijke) kosten die gepaard gaan met hun activiteiten, kunnen ze tot betere beslissingen komen. Op die manier brengt de economie dus zelf aanpassingen teweeg, met een duwtje van de overheid.
- Voorzitter, resumerend zijn er nogal wat zaken waarover we het als samenleving met elkaar zullen moeten hebben. Waarover de kiezer, en de leden van uw Kamer namens de kiezer, het zullen moeten hebben. Hoe krijgen we toch nog iets van economische groei? Hoe maken we de juiste keuzes binnen de overheid en hoe moedigen we de juiste keuzes aan buiten de overheid?

- Voorzitter, in de economie zeggen we tegenwoordig dat de mensen schaars zijn, en het werk overvloedig. Het komt mij voor dat ook uw Kamer zich voorlopig in overvloedig werk mag verheugen. Ik dank u zeer.